

نمونه رایگان قبل از خرید

بخشی از جزوه، خلاصه و نکات مهم کتاب اخلاق اسلامی (مبانی و مفاهیم)

نوشته جمعی از نویسندگان (مهدی علیزاده)

ویژه دانشجویان دانشگاه پیام نور

فصل اول:

طبیعت یا سرشت انسان: برخی وجود سرشت برای انسان را انکار کرده و برخی نیز اساسا شناسایی ذات بشر را ناممکن شمرده‌اند.

آیا انسان ذاتا نیک سرت است یا بد سیرت؟ این پرسش برای انسان شناسی اخلاقی اهمیت بسیاری دارد، چرا که اگر انسان

را بد سیرت بدانیم انگیزه تربیت وی از دست می‌رود یا دست کم تربیت اخلاقی، نوعی درگیری با طبیعت بشر بشمار می‌آید.

اما از نگاه اسلام از یک سو نظریه فطرت بر سرشت واحد الاهی و تبدیل ناپذیر همه انسان‌ها تاکید داشته و از دیگر سو همانگونه

که به جهان نگاهی مثبت دارد، نهاد بشر را نیز تحت تاثیر ظرفیت‌های شناختی و گرایش خیر می‌داند و در نتیجه آن را مثبت

ارزیابی می‌کند.

ساحت‌ها و قوای نفس

روح انسان حقیقتی غیرمادی و ملوکتی است که برای آن تعبیری چون «جان» «نفس» و «قلب» نیز به کار می‌رود.

چهار نیروی اصلی نفس انسانی:

۱- قوه عقلانی: کارکرد نیروی عقلانی یا قوه عاقله آگاهی از حقایق و تشخیص خیر و شر است.

۱- قوه غضب: یا قوه دفع، که آن را درنده خو می‌شناسند.

۱- قوه شهوت: نیروی شهوت یا قوه شهویه مبدا خواسته‌ها و امیال آدمیست و کار آن به دست آوردن منافع و امور لذت بخش

است.

۱- قوه وهم: نیروی واهمه یا قوه شیطننت در پی طرح راهکار عملی و چاره اندیشی و حيله برای رسیدن نفس به خواسته‌های قوه شهوت و غضب است.

این دو قوه (وهم و شهوت) به سبب حرص و زیاده طلبی‌های مستمر خود در صورتی که مهار نشوند به دو منبع مخرب شهوت پرستی و درنده خوبی بدل می‌گردند.

ریشه فضایل انسانی از نظر حکما: حکمت، شجاعت، عفت، عدالت

حکمت، اعتدال قوه عاقله و تهذیب آن است و شجاعت، اعتدال و تهذیب قوه غضب و عفت نیز عبارت است از اعتدال قوه شهوت و تهذیب آن. خروج هر یک از قوا از اعتدال میل آن به حالت افراط یا تفریط است.

امیرالمومنین: خدای متعال در فرشتگان عقل را بدون شهوت قرار داد و در حیوانات شهوت را بدون عقل اما فرزندان آدم را از ترکیب عقل و شهوت آفرید پس کسی که عقلش بر شهوتش غلبه یابد از فرشتگان برتر است و کسی که شهوتش بر عقل او چیره شود از بهایم بدتر است.

حالات نفس:

در قرآن و روایات برای انسان بر اساس حالات اصلی و اخلاقی وی سه نفس مطرح شده: نفس مطمئنه، نفس لوامه (ملامتگر) و نفس اماره (فرمان دهنده به بدی و گناه)

اگر قوه عاقله بر سه قوه دیگر پیروز شد به دلیل جاری شدن اراده عقلانی و اعتدال کامل وجود بشری نفس انسانی به سکون و آرامشی می‌رسد که در این حال بدان نفس مطمئنه می‌گویند.

اما اگر قوه عاقله غلبه نیافت و همچنان در مقام کشمکش و دفاع بود هرگاه که عقل به سبب ارتکاب معاصی شکست خورد، در پی آن نفس ملامت و پشیمانی حاصل می‌گردد.

و اگر قوه عاقله بدون دفاع تسلیم و مغلوب شده اماره بالشو نامیده می‌شود زیرا هنگامی که نیروی عقل را از دست داد و بدون دفاع مطیع قوای شیطانی شد چیزی جز اراده بی مهار و کور در زندگی و شهوت پرستی برایش نمی‌ماند.

توانایی‌های انسان: نفس انسان که در ابتدای تولد ضعیف، بسیط و بی رنگ است به مرور زمان توانایی‌های مختلفی کسب می‌کند. این توانمندی‌های ثابت نفس را «ملکه» نامیده‌اند. ملکات نفسانی انسان به چند گروه گسترده تقسیم می‌شوند:

۱- **ملکات جسمانی** - این دسته از مهارت‌ها هدف تربیت بدنی است مانند مهارت راه رفتن، شنا، سوارکاری و...

۲- **ملکات ذهنی** - این دسته از مهارت‌ها هدف تربیت ذهنی است مانند تجزیه و تحلیل، تفکر، برنامه ریزی و...

۳- **ملکات روحی و قلبی** - مانند شجاعت، سخاوت، تواضع، صلابت، جدیت و...

فواید ملکه:

هر ملکه به منزله ابزاری مفید و موثر در اختیار آدمی است که از به کارگیری آن با صرف توان کم در زمانی اندک بهره‌ای وافر به دست می‌آید. کاری که در ابتدا دشوار و نشدنی به نظر می‌رسد با تحصیل ملکه نه تنها شدنی است بلکه به مرور زمان آسان نیز می‌گردد. به عبارتی «سرعت عمل» و «پایداری عمل» و «آسانی عمل» و «بهبود سطح عمل» از دستاوردهای پرقدرد ملکه است.

اصول تحصیل ملکه:

امکان پذیری - تحصیل یا تغییر ملکات برای انسان در هر سن و سال و موقعیتی امکان پذیر است گرچه در جوانی بسیار آسان‌تر و دست یافتنی‌تر است.

تدریج و زمانبری - پیدایش ملکه نیازمند زمان است زیرا که هیچ صفتی به یکباره در وجود آدمی پدید نمی‌آید و از میان نمی‌رود. تکرار و استمرار - پیدایش ملکه بر اثر تکرار عمل است. مثلاً برای به دست آوردن ملکه خوشنویسی باید بسیار نوشت و برای کسب ملکه رانندگی نیز باید رانندگی کرد. برای کسب یک صفت تنها آرزو یا دعا کردن کافی نیست بلکه اقدام‌های عملی متعدد شرط ضروری تحصیل این توانمندی است.

تأثیر قطعی و نامحسوس - گرچه هر عمل در به نوعی در پیدایش ملکه نقش دارد ولی تأثیر آن معمولاً دیدنی و محسوس نیست.

امیرالمومنان: هر کس عمل کند نیرویش افزایش می‌یابد و هر کس در عمل کوتاهی ورزد سستی و ناتوانی‌اش بیشتر می‌شود.

دشواری تحصیل ملکه و لزوم استقامت - کسی که دارای ملکه نیست توان بسیاری می‌گذارد و زمان زیادی معطل می‌شود. طبق سخن خداوند متعال به درستی پس از هر سختی، آسانی است.

دقت در مراحل کسب ملکه - توجه و دقت بیشتر در کسب ملکه، در پیدایش آن اثرگذارتر است.

رسول خدا (ص): هرگاه کسی از شما کاری می‌کند باید آن را شایسته و متقن انجام دهد.

برنامه‌ریزی و بهره‌گیری از تجارب دیگران - تفکر و برنامه‌ریزی مسیر تحصیل ملکه را آسان‌تر می‌کند. استفاده از تجارب دیگران و برخورداری از استاد بی شک زمان تحصیل ملکه را کوتاه می‌کند و اشتباهات را به کمترین میزان کاهش می‌دهد.

نظام ارزش گذاری فطری و محیطی و نقش آن دو در شکل‌گیری فضیلت یا عادت:

ارزش گذاری یعنی قیمت چیزی را مشخص کردن و پسندیده بودن یا ناپسندی آن را معلوم ساختن. از آنجا که سنجیدن ارزش هر چیز نیازمند معیار است می‌توان از نظام ارزش گذاری سخن به میان آورد.

آدمی پس از اینکه چشم به جهان می‌گشاید به تدریج با نظام ارزشی که پیرامون اوست آشنا می‌شود و آن را نیز می‌آموزد و برای تعامل با محیط به کار می‌گیرد این نظام ارزشی محصول فرهنگی محیط اوست.

انسان‌ها با تمام محدودیت ظرفیت‌های فکری و عاطفی خود، تشخیص‌ها، پسندها، خواهش‌های کوچک و گاه اشتباه خود را در قالب دسته‌ای مطلوبیت‌ها به نظم کشیده و به فرهنگ تبدیل کرده‌اند. از یک سو هوس‌های ثروتمندان و زورمندان و از سوی دیگر عادات نیات برخی از افراد با نفوذ باعث می‌شود که از همان آغاز دو گرایش در طبیعت انسان مطرح بوده باشد یکی تربیت فطرت گرا و دیگری تربیت فرهنگ گرا.

قرآن کریم و تعالیم پیامبر و ائمه اطهار، جملگی بر تربیت فطرت‌گرا تاکید کرده‌اند. بنابراین برای ایجاد ملکات مثبت یا همان فضایل اخلاقی در درون خود باید در گام نخست استعدادها و ظرفیت‌ها و ارزش‌های وجودی خود را به دقت کشف و در گام دوم برای شکوفاسازی آنها برنامه‌ریزی کنیم و در گام سوم با قدرت و ثبات قدم آن برنامه را اجرا کنیم.

**برای دانلود فایل کامل این محصول، به سایت بژیک
www.bzhik.ir مراجعه و عنوان محصول را جست و کنید**